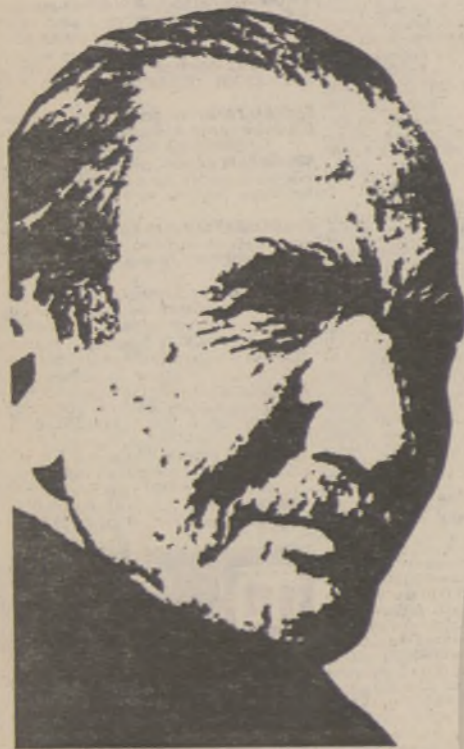

11433

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ/ΠΑΝΑΪΤ ΙΣΤΡΑΤΙ

«Είμαστε Προμηθεΐς κι αητοί Προμηθέων»

κοινό πολύμηνο ταξίδι τους στη Σοβιετική Ρωσία (1927 - 1928) την ανερχόμενη κρατική και κομματική γραφειοκρατία στη χώρα αυτή. Τα δημοσιευόμενα παρακάτω ανεκδότα έως τώρα τελευταία γράμματά τους αποκαθιστούν την αλήθεια.

Είναι σωστό ότι οι σχέσεις ανάμεσα στον «Κεφαλλονίτη» και τον «Κρητικό», ανάμεσα στον μεγάλο Ρουμανοέλληνα συγγραφέα Παναίτ Ιστράτι και τον μεγάλο Έλληνα συγγραφέα Νίκο Καζαντζάκη, πούναι και οι δυο τους σήμερα παγκόσμια γνωστοί, ψυχράνθησαν προσωρινά εξαιτίας διαφορών εκτίμησης της κατάστασης στην ΕΣΣΔ εκείνη την εποχή, νοοτροπίας, και χαρακτήρα.

Ο ίδιος ο Π. Ιστράτι αναφέρει (στην «Εξομολόγηση για Νικημένους») πόσο ο «Κρητικός» προσπάθησε να σιγάσει τις ανησυχίες του «Κεφαλλονίτη», να μετριάσει τις εκρηκτικές του αντιδράσεις.

Τούλεγε:

«Εί εσύ Κεφαλλονίτη. Ας ορκιστούμε ότι δεν θα σηκώσουμε ποτέ το χέρι μας εναντίον του μπολσεβικισμού, ακόμα κι αν μια μέρα μας ρίξει στη φυλακή. Σ' αυτόν θα χρωστά μια μέρα η Ανθρωπότητα την ολοκληρωτική της απελευθέρωση. Ο μπολσεβικισμός δεν θα πραγματοποιήσει παρά ελάχιστα απ' ό,τι υπόσχεται. Αλλά υπόσχεται όλα, ακόμα και το αδύνατο, και να η τόλμη που χρειάζεται στον δειλό αιώνα μας. Να θυμάσαι την ιστορία των Τσουθός.

«Ευθύς μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου στη Ρωσία (το 1921) παρουσιάστηκε στον τότε Επίτροπο του Λαού για την Εκπαίδευση και την Κουλτούρα Λουνατσάρσκι, μια παράξενη αντιπροσωπεία από την ημιόγρια ασιατική φυλή των Τσουθός. Εί τους είπε ο Επίτροπος. Φτιάξτε το Σοβιέτ σας; Διηγείθετε μου τι κάνατε στον τόπο σας.

«Σύντροφε Λουνατσάρσκι φώναξε ο αρχηγός της αντιπροσωπείας. Φτιάξαμε το Σοβιέτ μας, ύστερα δώσαμε τους παπάδες που μας είχαν επιδώσει, και ξαναφέραμε τους μάγους μας, που ζούσανε στα

δάση. Δεν είναι και μεγάλη πρόοδος, απάντησε ο Επίτροπος ν' αντικαταστήσετε έναν παπά μ' έναν Μάγο, αλλά κάνατε αυτό που θέλατε. Κι αυτό είναι η Ελευθερία. Τα υπόλοιπα, αναπόφευκτα θαρθούν μετά».

Η ΦΙΛΙΑ ΞΑΝΑΘΕΡΜΑΙΝΕΤΑΙ

Οι δυο φίλοι χωρίστηκαν αργότερα ψυχραμένοι και για μερικά χρόνια δεν αλλη-

λόγραφουσαν. Ο καθένας ακολουθούσε το δικό του δρόμο.

Τα τελευταία ανέκδοτα γράμματα των δύο μεγάλων συγγραφέων

λόγραφουσαν. Ο καθένας ακολουθούσε το δικό του δρόμο.

Στις 5.12.32 ο Παναίτ Ιστράτι πούχει αποσυρθεί προσωρινά σ' ένα Μοναστήρι στα Καρπάθια της Μολδαβίας, δεν αντέχει πια και στα τη σιωπή. Στέλνει το ακόλουθο γράμμα στον «Κρητικό» που η κυρία Ελένη Καζαντζάκη είχε την καλοσύνη να μου διαβίθαι.

«Τι γίνεσαι, Αγαπητέ μου Νίκο; Σ' έχω επιθυμήσει. Σοβαρά άρρωστος, κι ακόμα δεν μπορώ να ξεχάσω τη μεγάλη, μοναδική σου φυσιογνωμία. Αν είσαι ακόμα θυμωμένος μαζί μου, συγχώρα. Και δώσε μου κάποιο σήμα ζωής. Ο Παναίτ Ιστράτι σου».

Η φίλια ξαναθερμαίνεται ανάμεσά τους.

Στις 23.1.35 δυο μήνες πριν πεθάνει ο Παναίτ Ιστράτι (16 Απριλίου 1935) στέλνει από το Βουκουρέστι το τελευταίο του γράμμα στον «Κρητικό». Ίδού το ανέκδοτο έως τώρα κείμενό του:

«Εί Νίκο! 1935 ήδη! Αν μ' έβλεπες, δεν θα το πιστεύεις. Είμαι η πρόκληση που η φτώχη ανθρώπινη αιωνιότητα κάνει στον

θάνατο. Αλλά θιάζομαι γιατί είμαι γιομάτος δουλειά (σ' ένα μήνα θάμαι πιο ελεύθερος).

» Άκουσε Νίκο: Έχοντας πέσει τώρα στην κατηγορία των «διανοουμένων» κερδίζω αυτή τη στιγμή το ψωμί μου (πάντα στο κρεβάτι!) μεταγράφοντας ή επιβλέποντας μεταφράσεις ή πρωτότυπες εργασίες, για λογαριασμό ενός μεγάλου εκδοτικού οίκου φιλολογίας. Κι έτσι μια

μέρα μου προσφέρθηκε ένα ωραίο αναπάντεχο δώρο: Ο εκδοτικός οίκος ζήτησε τη γνώμη μου για το μυθιστόρημα ενός Έλληνα, την "Τόντα Ράμπα" του Νικολάι Καζάν!».

Επρόκειτο για το έργο του Ν. Καζαντζάκη που δημοσιεύτηκε στα γαλλικά το 1931 μ' αυτό το όνομα και στο οποίο περιέχονται οι εντυπώσεις του συγγραφέα από τη διαμονή του στη Ρωσία.

Το γράμμα του Παναίτ Ιστράτι συνεχίζεται μετά έτσι:

«Πήγα να πάθω αποπληξία. Ο μεταφραστής, ένας φίνος γραμματιζούμενος, λίγο καμπούρης, με το περιφημο όνομα «Περικλής» θγαλμένο από τον καιρό που είμασταν όταν χτιζότανε ο Παρθενώνας, εσύ πρίγκιπας των ποιητών κι εγώ ο MASSEUR σου (και οι δυο παιδεραστές) με θερμοπακαλούσε «να εισηγηθώ ευνοϊκά» ώστε να εκδοθεί το βιβλίο σου γιατί πρόσθετε: Λατρεύω τον Νικολάι Καζάν».

» Λατρεύεις τον Νικολάι Καζάν του

απάντησα αγανακτισμένος, πήγαινε να χαθείς, παλιόπαιδο ειδημή σου κάνω ακόμα μια καμπούρα στο κούτελό σου!

» Πρέπει τώρα Νίκο να μου απαντήσεις α) αν χείρεσαι που με ξαναβρήκες ζωντανό και πανέτοιμο ναρβώ μαζί με την πιο όμορφη Ρουμάνια νεαρή φοιτήτρια (Σημ. πρόκειται για την τελευταία γυναίκα του Π. Ιστράτι Μαργαρίτα, που ζει ακόμα) να περάσουμε τον Μάρτιο κοντά σου.

»β) Την κατάσταση της ψυχής σου (για το σώμα σου δεν γνιάζομαι καθόλου).

»γ) Τέλος, την άδειά σου να εκδοθεί το βιβλίο σου στα ρουμανικά (αν και τα άλλα μέλη της επιτροπής, όπως εγώ, δώσουν τη συγκατάθεσή τους).

» Όταν θα πάρω το γράμμα σου θα σου στείλω το τελευταίο κείμενό μου: Με εσόμενος.

» Αί Μωρέ Νίκο!
Ο Παναϊτάκι σου».

«ΜΩΡΕ ΠΑΝΑΪΤΑΚΙ»

Στο γράμμα αυτό απάντησε ο Ν. Καζαντζάκης στις 6.2.35, αλλά κατά τον βιογράφο του Παναίτ Ιστράτι ALEXANDRU TALEX που συνάντησα πρόσφατα στο Παρίσι, ο Παναίτ Ιστράτι δεν είχε τη χαρά να το διαβάσει. Έφθασε δυο - τρεις μερες μετά το θάνατό του.

Ίδού το ακριβές κείμενό του, γιομάτο αγάπη και τρυφερότητα όπως μου το διεδίδασε η κυρία Ελένη Καζαντζάκη:

«Μωρέ Παναϊτάκι, αγαπητέ Λάζαρε που δεν χρειάζεσαι καν το Χριστό, ω υπερΛάζαρε, χείρε!

» Τι χαρά να ζούμε σ' αυτό τον σβόλο της γης και να αγαπούμε. Να αγαπούμε αυτόν το διαολοχαϊδούκο, πούχει στον πεινό του, μολύθι και που ύστερα από κάθε πέσιμο ξαναβρίσκεται πάντα ολόρθος χείρε

ω αδερφε, ω σύντροφε στα τρύκ, ω παντοτεινέ Οδυσσέα!

» Σε τρεις μέρες φεύγω για την Κίνα και την Ιαπωνία. Χαίρομαι που θα δω τα κίτρινα πρόσωπα του Θεού, τα μαϊμουδιστικά μάτια, τα ύπουλα χαμόγελα, αυτά τα μυστηριώδικα προσωπεία των μελλοντικών κυρίων μας...

» Θα γυρίσω σε πέντε μήνες. Μα ως τότε σου προσφέρω το σπιτάκι μου (2-3 κάμαρες, κουζίνα, θεράντα, ταράτσα, αμπέλι, πηγάδι και μια συκιά) στην Αίγινα, δίπλα στη θάλασσα, μια εξάισια ακρογιαλιά!

» Έλα αγαπημένε Παναϊτάκι, θα είσαι ευτυχημένος, με αυτή τη γυναίκα με την εκθαμβωτική ομορφιά, με το γέλιο και τα δόντια τα επικίνδυνα! Είμαστε ευτυχημένοι εμείς οι δυο, οι μόνοι ευτυχημένοι σ' αυτόν τον κόσμο, γιατί παίζουμε με τη φωτιά και δεν έχουμε ανάγκη παρά τη θαυμαστή καρδιά μας, την όπληστη και ματωμένη! Την τρώμε κάθε μέρα, κι αυτή ξαναγεννιέται κάθε νύχτα, είμαστε Προμηθεΐς, και συνάμα οι αητοί των Προμηθέων: είμαστε ολόκληρα όντα. Πάνε τώρα 7 μήνες που σου έστειλα τον «Τόντα Ράμπα» με μια πολύ τρομερή αφιέρωση (όταν σε σκέφτομαι η τρυφερόδα μου πνίγει το λαρύγγι). Τώρα μπορείς να τον κάμεις ό,τι θέλεις κι αν υπάρχει κάτι να δοθεί στον συγγραφέα, πιες το στην υγεία μου, στην υγεία της γυναίκας σου και της Μπιλιής, και της Ελένης...».

ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ ΜΟΥ που κατεχώρησε «ΤΟ ΒΗΜΑ» της 26.12.82, προσπάθησα να σημειώσω το μεγάλο ενδιαφέρον για τα ελληνικά γράμματα επίσης, που παρουσιάζει το έργο του Ρουμανοέλληνα συγγραφέα Παναίτ Ιστράτι.

Ο Ν. Καζαντζάκης τον ονόμαζε ο «Κεφαλλονίτης» γιατί ο πατέρας του Π. Ιστράτι ήταν ο Γεράσιμος Βαλσάμης

Του Μ. Ν. ΡΑΠΤΗ

από τα Φαλακράτα της Κεφαλληνίας. Οι σχέσεις ανάμεσα στον «Κρητικό», όπως ονόμαζε τον Ν. Καζαντζάκη ο Π. Ιστράτι, και τον «Κεφαλλονίτη» υπήρξαν στενές και εγκάρδιες από τότε που και οι δυο τους γνωρίστηκαν στη Μόσχα το 1927. Έχουν σπουδαία σημασία για τη ζωή και το έργο των δυο αυτών κορυφαιών θάρδων της Βαλκανικής, στην παγκόσμια φιλολογία.

Ωστόσο επικρατεί ακόμα ο μύθος ότι τάχα ο Παναίτ Ιστράτι και ο Νίκος Καζαντζάκης τα χάλασαν οριστικά όταν ο πρώτος δημοσίευσε την «Εξομολόγηση για Νικημένους» (το 1929) καταγγέλλοντας ύστερα από